

ทฤษฎีสังคมวิทยากับทฤษฎีสังคม เพื่อให้เห็นลักษณะของทฤษฎีสังคม

วิทยาเด่นชัดยิ่งขึ้น เห็นควรนำเอาทฤษฎีสังคมวิทยา (sociological theory) มาเปรียบเทียบกับทฤษฎีสังคม (social theory) ซึ่งพอจะกล่าวโดยสังเขปได้ คือ *ประการแรก* ในเชิงความเป็นวิทยาศาสตร์ แม้ว่าทั้งทฤษฎีสังคมและทฤษฎีสังคมวิทยาจะเป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์ด้วยกันทั้งคู่ แต่ทฤษฎีสังคมวิทยาจะเน้นลักษณะนี้มากกว่า โดยเฉพาะเมื่อทฤษฎีสังคมวิทยาอยู่ในรูปของทฤษฎีทางการหรือรูปแบบ (formal theory) *ประการที่สอง* ในเชิงลักษณะแม้ทฤษฎีทั้งสองประเภทต่างก็มีรูปแบบบรรยาย (discursive exposition) และเป็นทฤษฎีที่มีขอบข่ายกว้างขวาง (grand theory) ด้วยกัน แต่ทฤษฎีสังคมวิทยาจะพุ่งไปที่ลักษณะเล็กกระทัดรัด เป็นสูตรหรือรูปแบบที่เหมาะสมแก่การทดสอบหรือพิสูจน์ความถูกต้อง ตามแบบหรือธรรมเนียมปฏิบัติของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ *ประการสุดท้าย* ทฤษฎีสังคมและทฤษฎีสังคมวิทยามีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่า ทฤษฎีสังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีสังคม ความรู้สังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สังคมศาสตร์ ดังนั้นจึงพูดได้ว่า ทฤษฎีสังคมวิทยาทุกทฤษฎีเป็นทฤษฎีสังคมด้วย แต่ไม่อาจพูดได้ว่า ทฤษฎีสังคมทุกทฤษฎีเป็นทฤษฎีสังคมวิทยา

ประเภทของทฤษฎีสังคมวิทยา การจัดหมวดหมู่ทฤษฎีสังคมวิทยา อาจทำได้หลายรูปแบบเช่น Jack Gibbs แบ่งประเภทโดยยึดรูปลักษณะของทฤษฎีเป็นหลัก โดยแบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็นสองประเภท คือ ประเภทสูตร (form) อย่างที่เขาพยายามเสนอวิธีการสร้างแบบบรรยาย (discursive exposition) อย่างทฤษฎีมหภาพ (Grand theories) เป็นตัวอย่าง ส่วน Jonathan Turner แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็นสำนักคิด (schools) โดยแบ่งทฤษฎีสังคมวิทยามหภาพออกเป็น 4 สำนักคิด คือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีขัดแย้ง ทฤษฎีปฏิวัติ และทฤษฎีสัญลักษณ์ พร้อมกับสำนักคิดที่กำลัง

(๖) ผู้สนใจควรเปรียบเทียบกับความคิดของ Timashoff ในหนังสือ Sociological

ก่อสร้างตัวอีกสำนักหนึ่ง คือ ปรัชญาการณนิยม (phenomenology) หรือบางทีก็เรียกว่า Ethnomethodology (ผู้เขียนยังไม่ทราบศัพท์ไทยที่เหมาะสม) สำหรับ Nicholas Timasheff ใช้วิธีผสมระหว่างสำนักคิดกับประวัติความเป็นมาของความคิดหรือทฤษฎีที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์ เป็นแนวในการแบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาในหนังสือของเขาชื่อ Sociological Theory : Its Nature and Growth⁽⁶⁾ ส่วน Paul Reynolds แบ่งทฤษฎีตามเนื้อหาของความเป็นวิทยาศาสตร์ แบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 ประเภท คือ กฎ (set-of-laws) สิ่งพิสดารว่าเป็นจริงแล้วหรือแอกซีอแมติก (axiomatic form) และกระบวนการตามเหตุ (causal process form)⁽⁷⁾ ส่วน Poloma แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาตามลักษณะของเนื้อหาออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทธรรมชาติวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Naturalistic or positivistic Theory) ประเภทมนุษยธรรมศาสตร์ หรือการตีความ (Humanistic or interpretative Theory) และประเภททฤษฎีประเมินผล (Evaluation Theory)⁽⁸⁾

ขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยา เพื่อให้ทราบทั้งขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยาและอาจรู้วิวัฒนาการของประเภททฤษฎีด้วย Ian Robertson⁽⁹⁾ นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษผู้หนึ่งได้แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. **หลักสากลภาพเชิงประจักษ์** (Empirical generalization) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยประพจน์อย่างหนึ่ง ซึ่งสร้างขึ้นจากข้อมูลประจักษ์หรือข้อมูลประจักษ์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น

ก. อัตราการเกิดของประชากรในสังคมหนึ่งสังคมใดจะค่อย ๆ ลดลงเมื่อระดับการเป็นอุตสาหกรรมของสังคมนั้นค่อย ๆ สูงขึ้น

⁽⁶⁾ Nicholas S. Timasheff, *Sociological Theory: Nature and Growth* (New York : Random House, 1965).

⁽⁷⁾ Paul Davidson Reynolds. *A Primer of Theory Construction*, อ้างแล้ว. หน้า

⁽⁸⁾ Margaret M. Polome *Contemporary Sociological Theory* (New York: Macmillan Publishing, 1979).

⁽⁹⁾ Ian Robertson, *Encyclopedia of Sociology*, อ้างแล้ว.

ข. การลดของอัตราการตายของประชากร ในสังคมหนึ่งสังคมใด มักจะมาก่อนการลดลงของอัตราการเกิดของประชากรในสังคมนั้น

2. ทฤษฎีมีชมิพิสัย (Middle-Range Theory) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยหลักสากลภาพเชิงประจักษ์อย่างน้อยสองหลักสากลภาพด้วยกัน เป็นทฤษฎีขนาดกลางระหว่างทฤษฎีขนาดเล็กที่เรียกว่า หลักสากลภาพกับทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า ทฤษฎีมหภาพซึ่งจะได้กล่าวต่อไป Robert Merton นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ศิษย์รักของ Talcott Parsons นักสังคมวิทยาอเมริกัน ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งได้เป็นผู้เสนอขึ้นในปี 1955 (พ.ศ. 2498) พร้อมกับความคิดที่ว่า ทฤษฎีกับการวิจัยจะต้องเป็นของคู่กัน ทฤษฎีที่ปราศจากการวิจัยเป็นทฤษฎีเลื่อนลอย การวิจัยที่ไร้ทฤษฎีก็ไม่มีหลัก ไม่มีทิศทาง ทฤษฎีขนาดกลางนี้จะช่วยให้สามารถทำวิจัยได้ เพราะมีขนาดพอเหมาะ เมื่อทำวิจัยสร้างและพิสูจน์ทฤษฎีขนาดกลางแบบนี้มาก ๆ ครอบคลุมทุกด้านของสังคม หรือมีจำนวนมากพอแล้ว ก็อาจสร้างทฤษฎีมหภาพได้ในอนาคต หากไม่ทำเช่นนี้จะไม่มีทางสร้างทฤษฎีใหญ่ที่มีคุณภาพได้ ตัวอย่างของทฤษฎีขนาดกลางนี้ คือ การนำเอาหลักสากลภาพสองหลักข้างต้นมารวมกันเป็นทฤษฎีเดียวดังนี้

ประชากรของสังคมที่กำลังกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็วในระยะแรก หลังจากนั้นแล้ว จะค่อย ๆ คงตัวเมื่ออัตราการตาย และอัตราการเกิดเริ่มลดลง

3. ทฤษฎีมหภาพ (Grand Theory) ได้แก่ ทฤษฎีขนาดใหญ่ ครอบคลุมชีวิตสังคมทุกด้าน เป็นทฤษฎีที่มีระดับแห่งภาวะสากล และความเป็นนามธรรม (abstractness) สูงมาก มีสังกัดและประพจน์หรือสากลภาพต่าง ๆ มากมายรวมทั้งทฤษฎีขนาดกลางปะปนอยู่มาก ทฤษฎีประเภทนี้มีลักษณะเป็นการบรรยายยืดยาว (discursive) มีคำอธิบายให้เหตุผลประกอบด้วยหลักฐาน (ส่วนมากเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์) ยืนยันความเป็นจริงของทฤษฎี หากจะทำเป็นหลักฐานสากลภาพหรือประพจน์ จะต้องมาเรียบเรียงเสียใหม่ดังที่ Jonathan Turner ได้ลองทำดู ซึ่งหนังสือนี้ได้นำมาประมวลไว้ในส่วนต่อไป

ทฤษฎีมหภาพอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักสังคมวิทยามีดังนี้ คือ

- ก. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functional Theory)
- ข. ทฤษฎีขัดแย้ง (Conflict Theory)
- ค. ทฤษฎีปริวรรต (Exchange Theory)
- ง. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic interactionism)
- จ. ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenolgy or Ethnomethodology)

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการเพียงพอสำหรับเป็นบทนำในการศึกษาทฤษฎีสังคมวิทยา ในรายละเอียดขนาดย่อต่อไปอย่างที่ได้กล่าวมา ทฤษฎีมหภาพเหล่านี้เป็นทฤษฎีขนาดใหญ่ดังนั้นจึงสามารถที่จะแบ่งแยกเป็นทฤษฎีขนาดย่อมกล่าวถึงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งของชีวิตสังคม หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชีวิตสังคมได้มากมายในหนังสือเล่มนี้ได้แยกให้เห็นทฤษฎีองค์การสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือเมื่อกล่าวถึงองค์การสังคมก็จะ 4 ทศนะหรือ 4 ทฤษฎี อธิบายเรื่องนี้

สรุป สารสำคัญของบทนี้ ต่อเนื่องมาจากบทแรกเป็นการสังเขปความหมายของทฤษฎีสังคมวิทยา แสดงให้เห็นเป็นลักษณะอันพึงปรารถนาของทฤษฎีประเภทนี้ ชี้ให้เห็นการจัดหมวดหมู่ทฤษฎีสังคมวิทยา รวมไปถึงการมองทฤษฎีสังคมวิทยาในแง่ของขนาด อันมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ซึ่งมีอยู่ 5 ทฤษฎีด้วยกัน จึงเป็นอันว่าเนื้อหาสาระของทั้งบทแรกและบทนี้จะเป็นพื้นฐานอย่างดีสำหรับที่จะทำความเข้าใจทฤษฎีหลักในบทถัดไปได้อย่างเพียงพอและครบถ้วนตามสมควร